

навчання викликано реальною необхідністю змін в освіті, спрямованих на особистісно-орієнтований підхід до суб'єкта навчально-виховної діяльності, підвищення ефективності процесу засвоєння знань, забезпечення раціональної організації самостійної роботи студентів. У той же час виявлена низка проблем, щодо їх упровадження у навчально-виховний процес у вищій школі. Вони зумовлені, по-перше – авторитарною репродуктивно-орієнтованою методикою роботи окремих викладачів які досить скептично налаштовані на зміни у власній педагогічній діяльності, по-друге – браком часу та інформації щодо практичного використання інноваційних технологій у вищій школі, по-третє – недостатньою матеріально-технічною базою [5, с. 256].

Отже, в результаті дослідження можемо зробити висновок, що, безумовно, кожна нова технологія, яка запроваджується в навчання, потребує чималих зусиль, багато часу і засобів для реалізації. Цей складний процес залежить від інтенсивності мотивованих дій викладача. При визначенні мотивів використання інноваційних технологій необхідно виходити з потреб максимальної активізації пізнавальної діяльності студентів, з цим мотивом пов'язана впевненість у тому, що новації підвищать ефективність навчально-виховного процесу у вищій школі.

Список використаної літератури

1. Зінченко О. П. Активні та інтерактивні технології / О. П. Зінченко // Директор школи. – 2005. – № 7. – С. 22-23.
2. Инновационная деятельность : становление, развитие, критерии эффективности // Директор школы. – 2001. – № 8. – С. 6-8.
3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии / М. В. Кларин. – Рига : НПУ «Эксперимент», 1998. – 180 с.
4. Мельник Ю. М. Сучасні технології навчання / Ю. М. Мельник // Методичний банк. – 2006. – № 4. – С. 3-5.
5. Освітні технології : [навч.-метод. посіб.] / [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : АСК, 2001. – 356 с.

Роман Корінний

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Цей процес не може бути стихійним. Він потребує управління. Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні характерна широка наявність у ньому інноваційних процесів. Інноваційна діяльність в Україні передбачена проектом Концепції державної інноваційної політики (1997) та проектом Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності у системі освіти» (1999).

Потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності в умовах розвитку освіти спричинена певними обставинами.

По-перше, розбудова суверенної держави викликала необхідність докорінної зміни системи освіти, методології і технології організації навчально-виховного процесу у навчальних закладах різного типу: ліцеях, гімназіях, авторських школах, коледжах, приватних, недільних, духовних школах тощо. Пошуки, які ведуть колективи навчальних закладів нового типу, можуть збагатити не лише шкільну практику, а й педагогічну науку.

По-друге, виконання соціального замовлення сучасного етапу розбудови нашої держави – особистості, здатної засвоювати й творчо розвивати культуру, потребує постійного пошуку нових організаційних форм, індивідуального підходу до особистості, нових технологій навчання і виховання. В цій ситуації суттєво зростає роль і авторитет педагогічного знання, яке може стати теоретичною базою для нових пошуків, інновацій.

По-третє, змінився характер ставлення учителів до факту засвоєння і застосування педагогічних нововведень. Якщо раніше інноваційна діяльність обмежувалася використанням рекомендованих зверху нововведень, то сьогодні вона набуває дослідницько-пошукового характеру: учитель обирає нові програми, підручники, використовує нові прийоми і способи педагогічної діяльності.

По-четверте, створилася реальна ситуація конкурентно-здатності закладів освіти, спричинена входженням загальноосвітніх навчальних закладів у ринкові відносини, створенням нових типів навчальних закладів, у тому числі й недержавних.

З часом інновація перевіряється практикою, набуває масового визнання. На останньому етапі новий підхід до навчання чи виховання стає відомим і входить до системи навчально-виховної роботи.

Інновації є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі. Виражаються в тенденціях накопичення і видозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти. Стрижнем інноваційних процесів в освіті є впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду.

В Україні протягом ХХ ст. педагогічне новаторство розвивалося у руслі педагогічних пошуків, на які могла зважитися радянська педагогіка.

Серед них найчастіше були окреслені концепція гуманістичної педагогіки (В. Сухомлинський), ідея творчого педагогічного колективу, що визріла в лоні традицій колективної педагогіки А. Макаренка, В. Сороки-Росинського.

Пізніше заявили про себе новаторські ідеї, що розвивалися в контексті теорії та методики навчання й виховання (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Лисенкова, Є. Ільїн, Б. Нікітін та ін.). Вони практично довели, що за певних обставин можливе різке підвищення ефективності різних ланок педагогічного процесу. Однак їх діяльність неоднозначно була оцінена як науковцями, так і працівниками системи народної освіти. У 70-ті—80-ті увагу педагогічної громадськості привернула концепція “авторської школи” (М. Щетинін, О. Тубельський, Н. Гузик та ін.), в основу якої покладено нові творчі принципи організації навчання й виховання.

Науковці виділяють критерії готовності до інноваційної діяльності серед них: усвідомлення необхідності інноваційної діяльності; готовність до творчої діяльності щодо нововведень у школі; впевненість у тому, що зусилля, спрямовані на нововведення в школі, принесуть результат; узгодженість особистих цілей з інноваційною діяльністю; готовність до подолання творчих невідданих; органічність інноваційної діяльності, фахової та особистісної культури; рівень технологічної готовності до інноваційної діяльності; позитивне сприйняття свого минулого досвіду і вплив інноваційної діяльності на фахову самостійність; здатність до фахової рефлексії. Суттєво впливає на цей процес впровадження педагогічного досвіду, творчий пошук, морально-психологічний клімат, матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні та естетичні умови праці. В організації творчої діяльності важливим є вибір актуальної та посильної для педагогічного колективу теми, чітке формулювання мети і завдань творчого пошуку як усього колективу, так і кожного педагога зокрема, оптимальний розподіл і кооперація праці. Процес упровадження інновацій доцільно розподілити на основні етапи, врахувавши теоретичну та практичну підготовку вчителів, на підставі всебічного аналізу своєчасно коригувати його зміст, темп та етапи, накреслюючи нові перспективи роботи.

Інноваційність сучасної освіти, як і суспільства в цілому, зумовлена об'єктивними причинами еволюційного розвитку соціуму. Як зазначає В. І. Слободчиков, з 60-х років минулого століття феномен «інноваційність» став ключовим у характеристиці постіндустріальної формації – її становлення і розвитку.

В Україні прийнято закони «Про інноваційну діяльність» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», в яких визначено механізми впровадження інноваційної діяльності в суспільстві та які орієнтують його на інноваційний розвиток, а саме: створення необхідних (правових, економічних та організаційних) умов для оновлення, подальшого розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни,

відродження духовності, інтелекту держави, формування інноваційної культури нації тощо. У загальновизнаному тлумаченні «інновація» означає «нововведення; інновація освіти».

У сучасній педагогічній науці існують такі трактування понять «інновація», «інновація в навчанні»:

- «інновація – оновлення, зміни, впровадження нового/новизни» (Л. Г. Вікторова);
- «процес створення, розповсюдження, засвоєння і використання нововведень» (З. А. Абасов);

- «інновація – кінцевий результат творчої діяльності у вигляді нової чи удосконаленої продукції, нового чи удосконаленого технологічного процесу» (В. І. Слободчиков);

- «процеси введення та освоєння педагогічних нововведень» (В. І. Сафіулін);

- «вперше створені, удосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності» (Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене МОН України від 17.11.2000 р. №522);

- «реалізоване нововведення, яке постійно вдосконалюється в процесі впровадження. У широкому розумінні «інновація» – це синонім успішного розвитку певної сфери діяльності на базі різноманітних нововведень» (О. Є. Остапчук);

- «комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу для формування у того, хто навчається, інноваційного мислення та інноваційної культури» (В. Ф. Самохін, В. П. Черноліс);

- «кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового змісту, форми організації навчально-виховного процесу або вдосконаленого технічного засобу навчання, який використовується у практичній діяльності, а також у новому підході до соціальних послуг в освіті... Головна ознака інновації: позитивні соціальні і (або) економічні зміни, які виникають в роботі освітніх установ в результаті спеціально організованої інноваційної діяльності... По суті мова йде про впровадження нововведення у практику та визначення його соціально-економічного ефекту» (В. М. Полонський);

- «новизна, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові:

- освітні, дидактичні, виховні системи;

- зміст освіти;

- освітні педагогічні технології;

- методи, форми, засоби розвитку особистості, організацію навчання і виховання;

- технології управління навчальними закладами, системою» (Л. І. Даниленко).

Як бачимо, одні з визначень зазначеного поняття є досить загальними, такими, що не вказують на суттєві ознаки, які вирізняють інновації серед інших явищ і процесів, притаманних сучасній системі освіти; інші привертають увагу намаганням їхніх авторів визначити присутні якості, властиві саме інноваціям у педагогічному середовищі.

У педагогічній науці має місце також використання й іншого терміна – «інноваційний процес», зміст якого В. М. Полонський трактує таким чином: «Мотивований, цілеспрямований і усвідомлений процес зі створення, освоєння, використання і розповсюдження сучасних (або осучаснених) ідей (теорій, методик, технологій тощо), актуальних та адаптованих до даних умов і таких, що відповідають певним критеріям».

В. А. Сластьонін розкриває сутність поняття «інноваційні процеси» на основі визначення їх значення в системі освіти. Так, на думку науковця, зазначені явища сприяють такому:

- перебудові цільових установок і ціннісних орієнтацій педагогічної діяльності;

- формуванню та розвитку «Я»-образу;

- створенню умов для становлення особистості, реалізації її права на індивідуальний творчий вклад, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку;

- побудові нового типу стосунків і спілкування між педагогами та учнями, які не характеризуються примусовістю, підкореністю, в основі яких – стосунки взаємодії, взаєморегуляції, взаємодопомоги рівних;

- становленню співтворчості вчителя й учня;

- формуванню у школярів усвідомленого ставлення до способів організації навчальної діяльності тощо .

Важливим у теорії педагогічних інновацій є питання критеріїв їх обґрунтованості, якими В. М. Полонський визначає такі показники: оптимальність (визначення затрати сил і засобів учителів та учнів для досягнення очікуваних результатів), результативність (виражається у певній стійкості позитивних результатів діяльності вчителя), можливість творчого застосування інновацій у масовій практиці . Визнання та використання саме цих критеріїв передбачає, що нововведення не залишаться в межах вузького обмеженого освоєння, а після відповідної експертизи буде рекомендовано до масової реалізації. Тобто використання саме таких критеріїв оцінювання інновацій у навчанні, на нашу думку, допомагає установити значущість та корисність кожного нововведення, оскільки окремі з них, навіть зважаючи на їхню високу результативність, характеризуються великими затратами часу та зусиль їх учасників, а отже є неефективними.

Неоднозначною щодо її вирішення є проблема класифікації інновацій в системі освіти. На думку Л. І. Даниленко, всі сучасні освітні інновації у вітчизняній системі загальної середньої освіти можна класифікувати таким чином: інновації:

- у змісті навчання й виховання учнів;
- у формах, методах і технологіях навчання;
- у змісті, структурі, формах і методах управління закладом освіти.

К. Ангеловські класифікує педагогічні інновації за низкою критеріїв, зокрема, за сферою, в якій упроваджуватиметься нове; за способом виникнення інноваційного процесу; за широтою і глибиною інноваційного впровадження; за основою, на якій виникає нове . Автор визначає педагогічні інновації у змісті освіти, технологіях, в організації, в системі управління, а далі вони поділяються на систематичні, планові, заздалегідь замислені; стихійні, спонтанні, випадкові, масові, крупні, глобальні, радикальні, фундаментальні, стратегічні, істотні, глибокі, часткові, малі, мілкі, зовнішні та внутрішні.

Науковці розглядають питання труднощів та особливостей поширення інновацій в освіті. О. Остапчук, у зазначеному процесі найтипівшими утрудненнями виділяє такі:

- складність поєднання новації як об'єктивного наукового знання з особистісним досвідом педагога як переймача новації;
- формалізація нових ідей: рідкісні освітні вміння важко перейняти;
- комплексний, багатогранний характер педагогічного досвіду та інновацій: інновація проростає на ґрунті досвіду;
- низька інформаційна інноваційна спроможність – практики завжди знають більше, аніж передають словами.

В. І. Слободчиков також визначає обмеження практичної інноваційної діяльності, серед яких визначальними є такі:

- неминуче зіткнення усталених та нових форм практики;
- прагматичність характеру інноваційної діяльності: інноваційний досвід певного суб'єкта має стати доступним суспільним надбанням; лише за такої умови діяльність окремого суб'єкта можна вважати інноваційною. Це, у свою чергу, передбачає культурне оформлення досвіду та розроблення механізмів його трансляції;
- необхідність організаційно-управлінського оформлення нововведень та їх нормативне закріплення у практиці, що змінюється.

Список використаної літератури

1. Бойко А. М. Упровадження педагогічної інноватики в практику виховання: монографія / А. М. Бойко; Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. – 384 с.

2. Электронная библиотека: Электронный ресурс. Режим доступа до статті: <http://www.bib-fond.ru>.